

Σκέψεις για ορισμένες κορυφαίες θεσμικές προτεραιότητες: Προσχηματικές αναθεωρήσεις ή συνεπής εφαρμογή του Συντάγματος;

/ [Γνώμες](#)

Του Προκοπίου Παυλοπούλου (τέως Προέδρου της Δημοκρατίας, Ακαδημαϊκού, Επίτιμου Καθηγητή της Νομικής Σχολής του ΕΚΠΑ)

Πρόλογος

Γίνεται, και πάλι, λόγος για την ανάγκη αναθεώρησης του ισχύοντος Συντάγματος. Δίχως να υποτιμώ την ανάγκη αναθεώρησης ορισμένων διατάξεων του -και κατ'εξοχήν εκείνων του άρθρου 16 για την ίδρυση, επιτέλους, μη κρατικών μη κερδοσκοπικών ΑΕΙ με συνταγματικώς ρητώς θεσπισμένους κανόνες δικαίου- θεωρώ ότι σήμερα, ίσως περισσότερο από πριν, πρέπει να επικεντρωθούμε πολύ περισσότερο στην πιστή και συνεπή εφαρμογή των ισχυουσών διατάξεων του Συντάγματος. Και τούτο αφενός διότι τα φαινόμενα παραβίασής τους, τύποις μεν δια της νομοθετικής οδού αλλά κατ'ουσία με αποκλειστική «πρωτοβουλία» της

Εκτελεστικής Εξουσίας, αναμφιβόλως πολλαπλασιάζονται.

Και, αφετέρου, αρκετές φορές στο παρελθόν αναθεωρήθηκαν διατάξεις -π.χ. οι περί εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας- όχι διότι ήταν ανεπιτυχείς ή παρωχημένες οι κανονιστικές τους ρυθμίσεις, αλλά προδήλως διότι το Πολιτικό Σύστημα δεν ήταν διατεθειμένο για τους δικούς του, πολιτικούς καθαρώς λόγους και υπολογισμούς, να τις εφαρμόσει όπως αρμόζει στον ρόλο του Ρυθμιστή του Πολιτεύματος.

Και εδώ μου παρέχεται η ευκαιρία να επισημάνω και ν' αναδείξω ότι τούτο συνιστά, κατ' αποτέλεσμα, «παθογένεια» της ίδιας της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας. Και μάλιστα όχι μόνο για την Χώρα μας αλλά και για πολλές άλλες Χώρες, για τις οποίες το Σύνταγμα αποτελεί το κύριο και καίριο θεσμικό θεμέλιο της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας. Ειδικότερα:

I. Το εξαιρετικά επικίνδυνο φαινόμενο της υφέρπουσας κανονιστικής «διάβρωσης» του Συντάγματος και βασικών πτυχών της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας

Στην «επικράτεια» της Δύσης, η οποία μέχρι πρότινος διέθετε την νομιμοποίηση και την αντίστοιχη «έξωθεν καλή μαρτυρία» ενός σχεδόν υποδειγματικού σεβασμού των Δημοκρατικών Θεσμών εν γένει, η Αντιπροσωπευτική Δημοκρατία έχει αρχίσει να «παρακμάζει», προεχόντως κάτω από το βάρος της θεσμικής και πολιτικής «οξείδωσης» των βασικών αντηρίδων της, και κατά πρώτο λόγο του Συντάγματος. «Οξείδωσης», η οποία δοκιμάζει επικίνδυνα τις αντοχές της κατά την υπεράσπιση της Ελευθερίας και των Δικαιωμάτων που συνιστούν τις επιμέρους εκφάνσεις άσκησης της στην πράξη.

Α. Συγκεκριμένα, και μεταξύ άλλων, θέτοντας συχνά στο «περιθώριο» το γράμμα και το πνεύμα του Συντάγματος το Κράτος αδυνατεί να εγγυηθεί επαρκώς τον φιλελεύθερο χαρακτήρα της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας, επέκεινα δε το θεσμικό και πολιτικό status της Διάκρισης των Εξουσιών, του Κράτους Δικαίου και της Αρχής της Νομιμότητας.

Ενώ η, θεμελιώδης για την εμπέδωση της εν γένει δημοκρατικής οργάνωσης των κρατικών και των κοινωνικών δομών, αρχή της Ισότητας «υποχωρεί ατάκτως» μπροστά στην «επέλαση» των κάθε είδους ανισοτήτων. Κάπως έτσι διαγράφεται, βεβαίως σε πολύ γενικές γραμμές, αυτή η «παρακμιακή» πορεία της κανονιστικής

«ευρωστίας» του Συντάγματος και της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας, με «σημείο αιχμής» την προϊούσα αδυναμία της να λειτουργήσει, κατά τον προορισμό της, ως «ιδανική» διαδικασία εγγύησης της Ελευθερίας και των Δικαιωμάτων μέσω των οποίων καθένας μπορεί να υπερασπισθεί την αξία του και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

Β. Ως προς τα «καθ' ημάς», αυτό το συμπέρασμα επιβεβαίωσαν πριν λίγο καιρό π.χ. τα, κατά γενική ομολογία άκρως προβληματικά έως υπονομευτικά για την Δημοκρατία, φαινόμενα των τηλεφωνικών υποκλοπών στο πεδίο της κατά τις διατάξεις του άρθρου 19 του Συντάγματος ακώλυτης άσκησης του δικαιώματος που διασφαλίζει το απόρρητο των επικοινωνιών. Πολλώ μάλλον όταν οι τότε ψηφισθείσες νομοθετικές ρυθμίσεις όχι μόνο δεν επέφεραν κάποιες ουσιαστικές βελτιώσεις στις ισχύουσες σχετικές διατάξεις, αλλ' άφησαν στο περιθώριο -ή και στο «σκοτάδι»- την κατά τις διατάξεις του άρθρου 19 παρ. 2 του Συντάγματος αρμόδια για την διασφάλιση του απορρήτου των επικοινωνιών Ανεξάρτητη Αρχή, ήτοι την ΑΔΑΕ, καθιστώντας έτσι δυσχερή ή και αδύνατη την άσκηση κρίσιμων αρμοδιοτήτων της.

II. Με οδηγό τον Μπέρτολτ Μπρεχτ: Το Σύνταγμα και η Αντιπροσωπευτική Δημοκρατία στον «κύκλο με την κιμωλία»

Το μείζον ζήτημα που τίθεται λοιπόν είναι αν και πώς μπορεί η πορεία αυτή ν' αναστραφεί. Κυρίως δε ποιος είναι σε θέση, με βάση και την ευθύνη που του αναλογεί αντιστοίχως, ν' αναλάβει το βάρος μιας τέτοιας αναστροφής. Απεριφράστως πιστεύω ότι το βάρος τούτο «πέφτει» και στις τρεις κρατικές εξουσίες -την Νομοθετική, την Εκτελεστική και την Δικαστική- υπό την έννοια ότι αυτές οφείλουν να εφαρμόζουν πιστά το Σύνταγμα και όχι ν' αναζητούν, κατά τις περιστάσεις, «διεξόδους» τεχνηέντως συγκεκαλυμμένης παραβίασής του.

Ίσως ο Μπέρτολτ Μπρεχτ στον «Κύκλο με την Κιμωλία» - στην αρχική του μορφή, η οποία ολοκληρώθηκε το 1945 μέσα στα ερείπια που άφησε πίσω του ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος, ο τίτλος του έργου ήταν «Ο Καυκασιανός κύκλος με την Κιμωλία» - μας δείχνει, και σήμερα, τον δρόμο προς αυτή την κατεύθυνση υπό συμβολισμούς μιας λογοτεχνικώς ανυπέρβλητης αλληγορίας. Αλληγορίας, η οποία μάλλον έχει πολύ πιο παλιές ρίζες, στην Βίβλο και σε κινεζικό θεατρικό μύθο:

Α. Σε μια περιοχή του Καυκάσου, χαρακτηρισμένη ως «καταραμένη», που βιώνει περίοδο μεγάλων κοινωνικών αναταραχών ο «ηγεμόνας» ανατρέπεται και

εκτελείται από τους επαναστάτες. Η φαντασμένη και ιδιοτελής σύζυγός του Νατέλα έτρεξε να σωθεί, παίρνοντας μαζί της μόνο τα κοσμήματά της και ό,τι άλλο πολύτιμο είχε, αφήνοντας όμως στην τύχη του το μονάκριβο παιδί τους, τον πρίγκιπα Μιχέλ. Το παιδί αναλαμβάνει ν' αναθρέψει και να μεγαλώσει μια υπηρέτρια στο παλάτι των Αμπασβίλι, η Γκρούσα, που φέρνει εις πέρας την αποστολή της με αυτοθυσία, αγνοώντας κάθε είδους τεχνητά διλήμματα και απειλές.

Έτσι το παιδί επιβιώνει μόνο χάρη στην, κυριολεκτικώς μητρική, αυταπάρνηση της Γκρούσας. Οι καιροί αλλάζουν, οι επαναστάτες χάνουν την τελική μάχη. Η Νατέλα γυρίζει πίσω, αναζητώντας το παιδί που είχε κάποτε εγκαταλείψει δίχως ίχνος μητρικής ευαισθησίας. Τότε τίθεται το ζήτημα: Τίνος είναι το παιδί που επιβίωσε μέσα στην λαίλαπα της συμφοράς; Της Γκρούσας που το ανέθρεψε και το μεγάλωσε, σε πείσμα των καιρών; Ή της μάνας που το γέννησε, αλλά το άφησε στους «πέντε ανέμους»;

Β. Ο Αζντάκ, ένας περιθωριακός που κρίθηκε δικαστής επειδή κατά την επανάσταση έσωσε την ζωή του «Μεγάλου Δούκα» κρύβοντάς τον στο σπίτι του, κλήθηκε να κρίνει. Και τότε διέταξε, υπό όρους μιας σχεδόν πρωτόγονης πλην όμως βαθιά ανθρώπινης Δικαιοσύνης, κάποιο περιστασιακό βοηθό του να χαράξει με κιμωλία στο χώμα έναν κύκλο και να βάλει το παιδί στο κέντρο του. Όποια από τις δύο «μανάδες» θα κατάφερνε να το τραβήξει προς το μέρος της, θα κέρδιζε την ιδιότυπη αυτή δίκη.

Η πραγματική μάνα, η Νατέλα, το σέρνει άσπλαχνα και βίαια κοντά της. Η τραγική Γκρούσα, αμφιρρέποντας απεγνωσμένα, το αφήνει για να μην το πληγώσει. Η «αποδεικτική διαδικασία» επαναλαμβάνεται ξανά και ξανά. Στο τέλος ο Αζντάκ, αν και γνωρίζει με «δικανική πεποίθηση» ποια είναι η βιολογική μάνα, δίνει το παιδί στην Γκρούσα με το σκεπτικό ότι αυτή δεν θέλησε να το πληγώσει.

Γιατί η γνήσια ευαισθησία της ανθρώπινης υπόστασης πρέπει οπωσδήποτε να υπερισχύσει έναντι οιασδήποτε συμφέροντος, το οποίο βαίνει πέραν του προορισμού και της αξίας του Ανθρώπου. Πρόκειται για μιαν έμμεση, και κάτω από συνθήκες «θεατρικής αδείας», επίκληση κανόνων Φυσικού Δικαίου, σε αντιπαραβολή προς το γνησίως Θετικό Δίκαιο.

**III. Το καθολικό και ανεπίδεκτο διαπραγμάτευσης
«πρόταγμα» για την υπεράσπιση του**

Συντάγματος και της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας

Κάνοντας την αναγκαία αναγωγή από την αλληγορία του «Κύκλου με την Κιμωλία» στα δεδομένα της σύγχρονης «περιπέτειας» του Συντάγματος και της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας, ο υποθετικός δικαστής «Αζντάκ» έχει να επιλέξει, μπροστά στο δίλημμα του ποιος είναι εκείνος ο οποίος μπορεί να υπερασπισθεί και να επαναφέρει στην πρότερη οιονεί «φυσική» κατάσταση το θεσμικό και κανονιστικό «κύρος» τους, μεταξύ:

Α. Από την μια πλευρά της Πολιτικής Κοινωνίας -ήτοι του Κράτους εν γένει- εφόσον βεβαίως οι πολιτικές ηγεσίες, οι οποίες διαχειρίζονται κυρίως την Εκτελεστική Εξουσία, έχουν την δύναμη και είναι διατεθειμένες να ξαναδώσουν στην κρατική εξουσία τον ρόλο που της αναλογεί ως προς την υπεράσπιση του Συντάγματος και των «ζωτικών» φιλελεύθερων χαρακτηριστικών της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας.

Και, από την άλλη πλευρά, της Κοινωνίας των Πολιτών, η οποία ούτως ή άλλως έχει κάθε λόγο και κάθε συμφέρον να υπερασπισθεί την θεσμική και πολιτική φυσιογνωμία τόσο του Συντάγματος όσο και της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας. Και αυτό διότι το κρίσιμο διακύβευμα ενόψει της «παρακμιακής» πορείας του Συντάγματος και της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας είναι, αναμφιβόλως, η Ελευθερία. Άρα τα Δικαιώματα, διά των οποίων η Κοινωνία των Πολιτών διαφυλάσσει την υπόστασή της και την επιτέλεση της αποστολής της μέσα σε συνθήκες δημοκρατικής διακυβέρνησης.

Β. Υπό τ' ανωτέρω δεδομένα θα ήταν πολύ δύσκολο για τον δίκαιο «Αζντάκ» ν' αναθέσει την «επιμέλεια» της, μέσω του σεβασμού του Συντάγματος, ανόρθωσης της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας αποκλειστικώς στο Κράτος μολονότι, κατά την αποστολή του, οφείλει να είναι ο «φυσικός» εγγυητής του φιλελεύθερου χαρακτήρα της, επομένως δε ο εγγυητής της Ελευθερίας και των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Πέραν του ότι, κατά τα προμνημονευόμενα, μεγάλο μέρος της «παρακμιακής» πορείας του Συντάγματος και της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας οφείλεται στις αδυναμίες και την ολιγωρία του κρατικού μηχανισμού, επιπροσθέτως η καταφανής έλλειψη ηγετικού κύρους των σύγχρονων πολιτικών ηγεσιών διεθνώς αναδεικνύει ότι δεν διαθέτουν τ' απαιτούμενα εχέγγυα -θα έλεγε κανείς την απαιτούμενη πολιτική «γενναιότητα»- προκειμένου να επωμισθούν μια τόσο «ζέουσα» αποστολή.

Γ. Άρα ο ακριβοδίκαιος «Αζντάκ», αποτιμώντας την ιστορία και την προοπτική του Συντάγματος και της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας καθώς και την ανάγκη υπεράσπισης της Ελευθερίας και των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, θα είχε κάθε λόγο ν' αναθέσει -βεβαίως δίχως να υποτιμά την εν γένει αποστολή του δημοκρατικώς οργανωμένου Κράτους- την «επιμέλεια» της ανόρθωσής τους κατά μεγάλο μέρος σ' εκείνους οι οποίοι είναι ή οφείλουν να είναι διατεθειμένοι να φέρουν εις πέρας μια τέτοια αποστολή. Σ' εκείνους, μέσα από τους αγώνες των οποίων πριν από δύο και πλέον αιώνες «γεννήθηκε», πάνω στην θεσμική «αντηρίδα» του Συντάγματος, η Αντιπροσωπευτική Δημοκρατία ως διαδικασία εγγύησης της Ελευθερίας.

Σ' εκείνους, για τους οποίους η προστασία της αξίας του Ανθρώπου και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητάς του είναι «βιωματική» κατάσταση, ακόμη και όταν -ιδίως σε περιόδους δημοκρατικής ομαλότητας και στοιχειώδους ευημερίας- η κατάσταση αυτή ανυπερθέτως «υποφώσκει» πάντα στο υποσυνείδητό τους ως ενεργών Πολιτών. Με άλλες λέξεις σ' εκείνους οι οποίοι συγκροτούν, διαχρονικώς, την δημοκρατική Κοινωνία των Πολιτών. Αυτό δε το μήνυμα πρέπει να στείλει, με κάθε νόμιμο και δημοκρατικό μέσο, και η δική μας Κοινωνία των Πολιτών σε καθέναν ο οποίος ευθύνεται, κατά το Σύνταγμα, για τα «ρήγματα» που προκαλούνται εδώ και καιρό και στην θωράκιση Θεμελιωδών, συνταγματικώς κατοχυρωμένων, Δικαιωμάτων.

Επίλογος

Στις προηγηθείσες παρατηρήσεις προσθέτω τελικώς την ακόλουθη αυτονόητη επισήμανση: Η προσχηματική επίκληση δήθεν «δημόσιου συμφέροντος», το οποίο μάλιστα «αυτοαναιρείται» κανονιστικώς εξαιτίας της εσκεμμένης «υπερχειλούς» νομικής αοριστίας του -π.χ. επίκληση της, ούτως ή άλλως αόριστης, νομικής έννοιας της εθνικής ασφάλειας μ' ευρύτατο περιεχόμενο, ουσιαστικώς ανεπίδεκτο αποτελεσματικού δικαστικού ελέγχου- προκειμένου να δικαιολογηθούν κρατικές παρεμβάσεις που θίγουν τον ίδιο τον πυρήνα Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, χειροτερεύει ακόμη περισσότερο την θέση των υπευθύνων για τέτοιες ανεπίτρεπτες παρεμβάσεις.

Διότι, και πέραν των άλλων, με τον τρόπο αυτό αλλοιώνουν, και μάλιστα ενσυνειδήτως, την έννοια και την κανονιστική λειτουργία του θεσμικώς «αυθεντικού» Δημόσιου Συμφέροντος κατά το Σύνταγμα. Άραγε η Δικαστική Εξουσία αξιοποιώντας, κατά τον προορισμό του, τον «θώρακα» της συνταγματικώς κατοχυρωμένης (άρθρο 87 του Συντάγματος) προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας των λειτουργών της, θα βρει υπό τις σύγχρονες

άκρως προβληματικές περιστάσεις το θάρρος να υπερασπισθεί την «φυσική» αποστολή της αναδεικνυόμενη, μέσω και δια της εφαρμογής του Συντάγματος, σε υπεύθυνο «θεματοφύλακα» της Διάκρισης των Εξουσιών, του Κράτους Δικαίου και της Αρχής της Νομιμότητας, διατηρώντας έτσι «ζωντανή» και την ελπίδα ότι ο ζοφερός «επιμενίδειος ύπνος» της Πολιτικής Κοινωνίας δεν είναι «νομοτελειακός»;